

PEROVICS ZOLTÁN

Részlet a **Haszontalan szövegek gyűjteményé-ből**

ERDÉLY MIKLÓS *BÚJTATOTT ZÖLD* CÍMŰ ENVIRONMENTJÉNEK ÉS

SZABÓ LAJOS „VEZESS, VAGY KÖVESS” CÍMŰ ÍRÁSÁNAK FELIDÉZŐDÉSE KÖZBEN ÉS UTÁN

„...a művészet: templomszolgálat vagy templom-
rablás! És maga az Ige hirdetése bizonyítja a szépség
elsősültségi jogát, elsőségének jóságát!”

Szabó Lajos

Nem láttam Erdély Miklós: *Bújtatott zöld* című environmentjének eredeti és egyszeri kiállítását, amelyre 1977-ben a budaörsi művelődési házban került sor. '77-ben tizenegy éves voltam, éppen ezért így utólag eldönthetetlen számomra, hogy annak valódi értelméből és jelentőségéből mit is fogtam volna fel akkor. Ha mást nem is, annyit egészen biztosan, hogy jókor és jó helyen tartózkodom. Ezt a tényt önmagában is nagyra értékeltem volna.

A *Bújtatott zöld*-nek csupán szerény dokumentációja maradt hátra, ám számomra ebben az állapotában is teljes értékű, mert abban így is ott van az a rafinált és elementáris aktivitás, ami csak kivételes művek sajátja – sőt, mintha ezt a szerényen dokumentált utóéletét is már születésekor előre kalkulálta volna. A dokumentáció tanulmányozása közben fokról-fokra, szépen lassan hozza mozgásba a *Bújtatott zöld* terébe érkező képzeletét, és ajándékozta meg önmaga kimeríthetetlen, tágító örökidejűségével. Másképpen ugyan, mint az a természeténél fogva intelligens csacsi, akiről sűrűn esik majd szó, és aki vélhetően sokak számára a *Bújtatott zöld* nélkülözhetetlen kulcsa is lehet, hiszen éppen ő az, aki a kiállítás bezárásakor a transzcendens közeget megérezve, ott tanúsított viselkedésével – szó szerint és átvitt értelemben is –, valójában megnyitotta azt. Talán helyesebb így: megnyitja azt.

Ráadásul nem kell ahhoz, sem a kollektív emlékezet sötétebb bugyraiban, sem az aktuális hírek kosárkájában hosszasan kotorászgatni, hogy efféle, közhelyszerű kijelentésekre ragadtassuk magunkat, mint például hogy „az emberi lény önmaga legnagyobb ellensége”, vagy, hogy „éppen ezért számárabb számár a számárnál úgy, hogy még csak nem is igazi számár”. Meg is tudnám érteni, ha az emberi lényel való efféle összehasonlítgatást az igazi számár kikérné – de nem kér(het) ki – magának. Vagy csak nem annyira szembetűnően teszi azt. Ahogy a nem számár ember, sőt a számár ember sem – persze mindegyikük más okból nem, mint amiért az igazi számár.

És füleimet vakargatva könnyen azon is kaphatom magamat, hogy a félálomszerű zöldike párája lengedez elő-körül-belül, mint pl. ez az „úrtechnológiával gondosan előállított szempillaspirál”, amely megszólalásig hasonlít arra a húsvéti virgácsra – mondják a tévében –, amelyik egy olyan, az időszámításunk előtti második századi hulladékártalóból előkerült arany Pápaszempikkelyes Savárja/pötty-spirálra emlékeztet.

A *Bújtatott zöld* számomra ma már bármikor felidézhető. Ha akarnám, láthatnám is magam 11 évesen az environment terében, a fehér kör mellett, a féltető alatt felhalmozott szénában otthonosan hanyatt fekvé, ahogyan a kijózanító hatású „objektivizált zöld” posztócsíkot bámulom.

Ám, hogy ezt a látást nehogyléve – lassú felfogásomnál és hajlamomnál fogva –, ne-hogy rosszul szamarasodjam, és eltévedjek kényelmesen belealudva a kijózanító hatású „objektivizált zöld”-be, amelyet így csak a másik bennem legelésző, későn érkezett és úgy maradt látó láthatna, inkább az azt látó fölé emelkedek, aki most ezek fölé a sorok fölé hajol. Akit e sorok olvasója is láthat önmaga fölé emelkedve, amint képzelete ablakán át a ház fölé emelkedik, amelyben olvas. Rálátva a szomszédos épületekre, az utcákra, a járművekre és a tereken sétáló emberekre. Látva felülről a várost, az abban zajló történésekkel, a külváros szegélyező, azt határoló tájrajzolatokkal. Emelkedve újabb, még távolabbi horizontokat pillanthat meg, egészen addig, amíg már az ország egészére láthat, amelyben él.

Tovább emelkedésével – Hamvas fogalmával élve – a csendes és „Áldott történetre” ugyanúgy ráláthatna, mint a zakatoló, tülekedő és véresen pöffeszkedő „Átkozott történetre”. Európára, Ázsiára, e bolygó kontinenseire mind, közös múltunkra, háborúinkra, mindezek egyidejű történéseire és persze arra a nyomorúságra is, amely újra és újra hivatkozási alapjává válhatott a katasztrófákat előidéző mészárosoknak és az őket rendre kiszolgáló, személytelen apparátushadaknak.

Ez a személytelen szimbiózis az, amely rendre újratermeli és generálja a lidérces zöldikét, amelyről a kozmikussá táguló *Bújtatott zöld* nem csak tudósít.

Emelkedettségében a személytelenség zöld fényét lélegző érzékszervek és a hozzájuk tartozó elme elgondolhatja, hogy az itt örvénylő, zöldesen ragyogó, hideg csillagködökben rop-pant sziklatömbként álló és iszonyú növényként ziháló emberalak, akinek szemeiből a sistergő kráterek felzubognak, akinek pólusaiban az esőerdők, a jéghegyek menydörgéssel elegedő sóhaja fel- és kirobban, mennyire ő maga...

Mivel az olvasó a szóban-forgó environment dokumentációját talán nem ismeri, ezért ezt az elstetett repkedésemet visszafogva annak idézésébe kezdek, hiszen éppen annak köszönhetem, hogy olvasása óta egyre gyakrabban a *Bújtatott zöld* örökidejű terében tudhatom magamat. Az alábbiakban tehát kis megszakításokkal Bartholy Eszter: *Erdély Miklós: Bújtatott zöld* c. írását, és az environmenthez kapcsolódó Erdély-kommentárokat idézem részleteiben:

„A budaörsi művelődési ház 12×5 m-es kiállítóhelyiségének kb. 4/5 részét (Erdély) leterítette szénával. A bejárat előtti 1/5 részt szabadon hagyta. Az ajtót, melyre egy reflektor volt irányítva, feketére festette le, és az ajtó környékét is, hogy elkerülje a reflektorfény visszaverődését: a helyiségben egyöntetű zöld fény uralkodott.

Az ajtótól kb. két méterre, ahol a széna kezdődött, kis paravánnal eltakarva egy asztalka állt székekkel, ahová a látogató leülhetett és reflektálhatott a kiállításra, zöld ceruzával fehér papíron, egy kis asztali lámpa zöld fényénél. Tovább nézelődve felfedezhettünk egy söprűt és a szénában egy tisztán hagyott, fehér kört.

Mindez, legelsősorban a zöld fény, félálom-állapotba segítette a látogatót, amihez hozzájárult a tárgyak megnyújtott volta: a falnak támasztott ciroksöprű nyele meg volt toldva, és a közepén álló fésűs tárgy is embernél jóval magasabb volt: 2 m 20-as, 1×1 cm-es négyzetléccekből állt, kb. 50-ből, melyekre felül egy 1,5×1,5 m-es, pauszba csomagolt, papírokkal kitömött farostlemez volt szögelve, s ez így egy lécekkal alátámasztott, párnás, lebegő felhő benyomását keltette.

Hátul, a helyiségnek a bejárattal szemközi falára, annak teljes szélességében hullámpapír volt erősítve, mely a fallal, mint egy fél-tető, enyhe szöveget zárt be; nem ért le egészen a szénával borított padlóig. Ott a széna kicsit fel volt halmozva, egy erdei vadetető hangulatát keltve ezzel – leguggolva alá lehetett bújni. Ha valaki a fél-tető alá bújt és fölnézett, akkor felül, a hullámpapír és a fal csatlakozásánál, mint egy horizontot, fehér fényel megvilágított, tiszta zöld posztócsíkot látott. A keskeny zöld posztócsík fehér fényel kijózanító hatású volt: nyitást, ablakot jelentett ebből a félálomburokból. A csík zöldje objektivizált zöld volt, szemben a termet betöltő, közérzetszerű zölddel.

A szénában a 1 1/2 – 2 m átmérőjű, tisztán hagyott fehér kör zöld reflexeivel mágikusan – tükörként vagy kis tóként – hatott. Időről időre az odakészített, megtoldott nyelvű sóprával a kiállító kisöpörte a körből a behullott szénát.”

Szabó Lajos a Mammon természetrajzáról írva évtizedekkel ezelőtt egyebek mellett világosan levezette és diagnosztizálta, ahogy „a keresés, kutatás, alkotás humanista gazdaságtanából a politikai gazdaságtan inhumánus alvilágába” érkez(t)ünk, ahol az „egyetemes parazitizmus” uralkodik. Ez ma még előrehaladottabban érvényes, hiszen a keresés, kutatás, alkotás humanista gazdaságtana a politikai gazdaságtan inhumánus alvilágában felszívódni látszik. Ezzel a ténnyel kivétel nélkül mindenkinek számolnia kell, ha nem akarja, hogy azt rossz lelkiismerettel maga is szolgálja. Nincs ebben semmi meglepő, a jelenkor gyakorlata is éppen azt mutatja, hogy az „egyetemes parazitizmusnak” brutálisan kifinomult, mára már minden területen legalizálódott hazugságszövevénye, otthonosan/kényelmesen és háborítatlanul tenyészik. Nem ezért – de mégis – törvényszerű, hogy az ellenméreg rejtetten gyógyító, transzcendens dózisa, viszonyítási/tájékozódási pontként az egyetemes emberi alapállás bázisának hiányáról nem csupán tudósít, de azt éppen, hogy bevonzza és jelenvalóvá teszi – ahogyan az a *Bújtatott zöld* esetében történik – szerintem.

Szabó Lajos: *Vezess, vagy kövess!* – című írásának a Mammon természetrajzáról szóló fejezetét olvastam egy csendes délutánon –

„Mi a mammon uralkodó tanítása?

A semlegesség.

Mi van minden semlegesség mögött?

A hazugság, a kizsákmányolás és erőszak hármasszövevénye.

Ha a tudatlan tanítani s a beteg gyógyítani akar, akkor nincsen meg a gyógyuláshoz való akarat. A gyógyulás megrázkódtatásaitól való félelem erősebbnek bizonyul a betegség szenvedéseinél. Bizonyos betegségekhez hozzátartozik a betegséghez való ragaszkodás, a gyógyulással szemben a betegséghez, a betegség profitjához való akarat. Élni nem muszáj, hajózni muszáj. Úgy is fordíthatjuk: élni nem muszáj, gyógyítani muszáj. Tehát a betegséghez való akaratot kell mindenekelelt gyógyítani! – Ehhez tudnunk kell, hol vannak az akarat betegségének a gyökerei.”

– amikor is tisztán és élesen felidéződött bennem Erdély Miklós: *Bújtatott zöld* című environmentje. A *Bújtatott zöld* felidéződése közben ugyanakkor azonnal felidéződött az, amiért a Mammon természetrajza íródott.

„A mammon a gazdaságcentrikusan közvéleménnyé kocsonyásodott középszer.

Ha az alacsonyrendűség, a tehetetlenség és középszerűség önmagukat és egymást istenítve szövevényre lépnek, így kiáltanak fel: Éljen az egyenlőség!

Ha Őt megszólítjuk: ez a legnagyobb öröm egy küszködő igaz ember életében. Ha a mammont szólítjuk meg, elemzéseink útjain nevére nevezve őt: gyökerében támadtuk meg életét.”

(Szabó Lajos: „Vezess vagy kövess!”, a Mammon – részletek)

Nem tudhattam, hogy a *Bújtatott zöld* felidéződését, mint valami kristályos evidenciát, majd éppen felidéződésének helyén említhetem meg ebben az írásban, hiszen erről az írásról sem tudtam még akkor.

„Az anticipáció, a megelőlegzés a tudat jövőre vonatkoztatott képessége, amelyben a szükség megszűntetésének lehetőségei sejlének fel. A még nincs, a még nem az, amelyre a várakozás és a remény irányul. A világ dialektikus folyamatát a még nem függvényében három kategória határozza meg. A front az időnek az a legközelebbi szakasza, amely a jövőt közvetlenül meghatározza. A novum a jövő tartalma, amely folyamatosan újul meg a reális lehetőségekből. A matéria a reális lehetőségek szubsztátuma, anyaga, amely nem statikus adott anyaghalmaz, hanem dinamikus változásban lévő teremtő anyag.”

(Pseudo Ernst Bloch a Wikipédián)

A *Bújtatott zöld* tágasabb, és egyetemesebb jelentőséggel bír, mint amit abból 11 évesen, így vagy úgy, lesűrhettem volna, ám nyiladozó értelmem és képzeletem abban az időben – „a jókor és jó helyen tartózkodástól” függetlenül – éppen rá várt. Hiszen ’77-ben a sarló és kalapács, pulzáló árnyék/horror dömpingjével még nem „úgy” konfrontálódtam, de arról azért már tudomásom volt, azt már nem csak ösztönösen utasítottam el. Később viszonylag gyorsan körvonalazódott az is, hogy az akkor már „puhuló” rendszer, amelyben élek, milyen azt megelőző – ám ugyancsak nem törvényszerű – katasztrófák következménye.

„A Bújtatott zöld arra törekedett, hogy a színt fölszabadítsa a politikai leterheltség alól. A színek elkerülhetetlenül kompromittálódnak, s nem lehet velük bánni anélkül, hogy ne súrolnák egymást a körjükk rakódott asszociációs udvarok.”

A *Bújtatott zöld* nem csak azért grandiózus, mert dokumentációjának olvasása az önmagától táguló/tágító environment terébe helyez és ebben az „ahol”-ban teljes értékű kommunikációt folytat velem, hanem mert az „akkor volt jelenség-időből”, születésének történelmi/politikai kontextusából is önmaga fölé emelkedve tudja/bírja újjászülető/szülő valóság-aktualitását. Mozgásban tart, tovább hangol, a jelent az örökben tingálja. Ma/holnap is számol(t) velem.

„A feltámasztott felhő azonos egy benne valamikor az új művészetről megfogalmazódott elvi elképzeléssel: a ballont, ami a művészet irracionális, a dolgok felett lebegő voltát hivatott kifejezni, a legújabb tudományos világkép téglát téglára rakva lassan aláfalazta. A Gödel-tételből következik – és erre is utal ez az alátámasztott tárgy –, hogy minden állítás végtelen számú előfeltevésen nyugszik, és mint ilyen, igazolhatatlan. Ezeket az előfeltevéseket, előítéleteket hivatott az ember föltárni.”¹

Ha tehát esetleg eleinte nem is vagyok teljesen tudatában annak, hogy ebben a „nyitottsággal arányos időben” az örökbe tágító kozmikus environment, a *Bújtatott zöld* zseniálisan gyógyító aknamunkája érvényesül – hiszen az mindig az éppen aktuális és ciklikus jelenség-időben zsugorító erőkkkel számol el/le könyörtelenül –, a tágulásban az végül világossá válhat. Mint ahogy világossá válhat az is, hogy a nyitottsággal arányos idő nem gazdaság-

¹ „[Alan] Sokal valószínűleg Erdély Gödel-értelmezését is a »hibás« olvasatok közé sorolta volna. Még a második nem-teljességi tételből sem következik az, hogy »minden kijelentés mögött végtelen számú előfeltevés van, melyek közül ha egy is hamis, úgy az eredeti kijelentés is hamis«. Sőt ez a »tézis«, nem is annyira »gödeli«, sokkal inkább a Duhem-Quine tézissel rokonítható.”
Hornyik Sándor: *Avantgárd tudomány? Naiv realizmus és „természettudományos koncept”. Episztemológiai paradoxonok.* 105. oldal. Akadémia Kiadó. Budapest. 2008

centrikusan-lineárisan térül meg, ráadásul pontosan ott, ahol ez a „bizonyos” „számomra” már érvényét is veszti.

„A Russell-féle halmazelméleti paradoxont jól ismerte (egyik előadása alkalmával fölszólította a hallgatóságot, hogy esti imaként minden nap mondja föl magának, mert azzal saját hétköznapi racionalizmusát olyan módon kezdi ki, ami majdnem egyenlő az áhitattal).”²

Hagyom, hogy a mondatokat alkotó szavak, de már az azokat alkotó zöld ceruzával írt betűk, belső felhőm támaszát adják a kiállítás örök-idejű terében, hogy ebben a keletkezés nyomában most szűnő zavarban a bennem objektivizálódó zöld (már rég átlényegült, nem post-ó-csík) vezessen.

„A Gödel-tétel tulajdonképpen ennek a paradoxonnak a feloldását jelenti azáltal, hogy bebizonyította, ezek a paradoxonok nemhogy nem oltják ki a logikát, hanem mindenféle logikából szükségszerűen következnek.”³

Erdély Miklós egyéb kísérleteivel, ill. lenyomataival/dokumentációival való együtt időzésében/elmélyedésében a minimális nyitottsággal tájékozódó, ha nem is azonnal, de a nyitottságával arányos idő elteltével bizonyosan láthatja/tapasztalhatja, hogy Erdély milyen kivételes érzékenységgel és miért vonzza be az egymástól legtávolabb eső, egymásnak teljesen ellentmondó, sokszor látszólag semmilyen lehetőséggel sem kecsegtető, gondolat/jel/mozzanat/helyzet, stb. spirális-mutatóit.

„Egyetlen olyan axiómarendszert sem lehet felállítani, amely ne tartalmazna ellentmondást, s az az ellentmondás, ami egy axiómarendszeren belül szükségképpen adódik, csakis egy másik rendszeren belül oldható fel.”

Tehát „ebben a ciklikusan visszatérő”, félálomszerű-homályosságban felragyogó érzékenység attól szerényen grandiózus, hogy a „nyitottságával arányos időben tájékozódó” számúra láthatóvá és átélhetővé teszi azt is, ahogy ezek a spirális-mutatók egymásba játszva, ütközve a felbontó/újraépitő/újraértelmező teremtő aktivitás és jelentéskioltság revelatív/gyógyító erőterébe emelkedve hogyan tágnak tovább szabadon.

„A művészetet Ernst Bloch szerint a benne elbújtatott remény teszi minden korban örök érvényűvé, az, hogy mindig a meg nem valósultra vonatkozik; tehát transzcendálja a valóságot. A Bújtatott zöld ebben az összefüggésben a művészetet magát szimbolizálhatja.”

Nem feltétlenül egy így vagy úgy fésült, romantikusan mosolygó csacsi szeme-tükrében pillanthatom meg (a) toldott nyelvű söprűt, amellyel a tiszta (pupilla) kör(é)be hullott szénaszálakat, a külső-belső karneváli-látogatók megannyi szerepét/köntösét – közülük utolsóként azt, aki bennem villanásszerű gyorsasággal éppen takarítóvá vedlik – magamból azt is kisépregetem.

„Ilyen értelmezésben a fehér kör és annak állandó tisztán tartása tisztelgés a tiszta racionalizmus előtt. Annak a meggyőződésnek a modellje, hogy a művészethez a racionalitás tudományos moráljával lehet eljutni.”

² Russel-paradoxon: Az összes olyan halmazoknak a halmaza, amelyek nem elemei önmaguknak, akkor, és csak akkor eleme önmagának, ha nem eleme önmagának.

³ Lásd 1. lábjegyzet.

Nem azért nem tapodom meg, és nem rugdalom tele szénával a fehér kört, mert a csacsi bennem elhatalmasodott, hanem mert sem ösztön, sem ész uralma, sem Gödel, sem Russel, sem Bloch, sem szereprákokódás, sem politikai terheltség, sem tudományos morál, sem új rafinéria, sem jelentéskioltság nem befolyásolhat és nem vehet rá arra. Azonban erről a nem befolyásoltságomról, mint lehetséges befolyásról, vagy önmanipulációról, a tudatalatti és tudatfölötti irányokat (ösztönösen-intelligensen) hordozó másik zöld csacsi – Palasovszky zöld szamarával rokonszenvezve, de attól függetlenül is – azért még tudhat bennem.

*„Mint mondja, akiben van a transzcendencia felé némi nyitottság, az nem fogadja el ezt a státust, ezt a többiek számára könnyen elfogadható viseletet. Nem lehet a végítéletkor megjelenni semmiféle jellemzőben; egy fölfelé mutató területet minden eshetőségre – akár léteznek az ember transzcendens vonatkozásai, akár nem –, tisztán, mintegy meztelenül kell tartani, erről **le kell söpörni a szereprákokódásokat.**”*

Ha Ő mégis beszunyókálna, vagy elvétené időben levonni a megfelelő következtetéseket, úgy gondoskodik róla(m) a jól időzített és tudatosan előrehozott végítélet.

*„Az új rafinéria egy művön belül is és egy életen belül is a jelentés kioltására törekszik. Hagyja fölnőni a különböző vonatkozásokat, de kijátssza őket egymás ellen, és új telítettségben szünteti meg az egyes vonatkozások egyedüli érvényét. Minthogy nem lehet megakadályozni, hogy a jelentések létrejöjjenek, mégis szabadulni akar ezektől, **nem marad más hátra, minthogy egymással oltsa ki őket.** Ha ez a szándék nem aktív, akkor az ember saját szerepe foglya lesz, mégha clochard vagy remete is.”*

Erdély Miklós a *Bújtatott zöld* bezárását/bontását a mű szerves részeként, azzal együtt értelmezendőként meséli el, írja le. Annak végső „értelme” éppen egy csacsi jelenlétével, viselkedésével válik teljessé. A csacsi részéről természetesen nincsen szó semmilyen az ész meghaladó tudásról, hiszen efféle „jelentős dologgal” – ellentétben az embert – ő nem foglalkozik, ebben is vétlen – azonban viselkedésével mégis azt tudja, ill. arról tudósít. A csacsi megérezte, érezte tudta azt, amit nagyon sok ember a kiállítás látogatói közül nem tudott és nem is vett észre.

*„Ha az, hogy az ember a saját szerepeit kioltja, még mindig szerep, akkor ez ellen – együtt az egész ellen – **is ki kell találni valamit:** a jelentéskioltság végtelen folyamat.”*

Vegyük figyelembe, hogy Erdélynek el kellett hozatnia ahhoz a történéshez a csacsit. Ő tehát azzal, hogy a csacsi esetleg a kiállítás bezárásakor, annak terében legelhetne – ha előbb nem, a fehér kör sepregetésének valamely kitüntetett pillanatában –, előrelátóan számolt. A csacsi záróeseményen tanúsított viselkedése, annak utólagos elmesélése valójában megnyitja és rámutat a *Bújtatott zöld* igazi jelentésére: annak „értelem fölötti”, „szerény értelmére”.

*„Amikor bezárták a kiállítást – mondta Erdély –, hozattam egy csacsit, hogy legeljen... A csacsi viselkedése különben félelmetes volt. (Nem) lehetett irányítani a szénaevésnél az állatot... **Az az érdekes, hogy az emberek nagyon sokan nem vették észre vagy nem vették komolyan ezt a fehér foltot a Bújtatott zöldnél.** Kb. 2 méter átmérőjű kör, azért volt ott a söprű, hogy ha valaki rámegegy, és berugdosza a szénát, ki lehessen söpörni, hogy mindig tiszta legyen. **A csacsit nem lehetett ráhúzni a fehér körre, nem volt hajlandó rálépni...** Érezte ennek a kitüntetett voltát, hogy az nem ugyanaz a közeg, az egy transzcendens közeg.”*

A *Bújtatott zöld* számomra ma már bármikor felidézhető. Ha akarnám, láthatnám is magam 11 évesen az environment terében, a fehér kör mellett, a féltető alatt felhalmozott szé-

nában otthonosan hanyatt fekvé, ahogyan a kijózanító hatású „objektívizált zöld” posztócsíkot bámulom.

Ám, hogy ezt a látást nehogyan elvétszem – lassú felfogásomnál és hajlamomnál fogva –, nehogyan rosszul szamarasodjam, és eltévedjek kényelmesen belealudva a kijózanító hatású „objektívizált zöld”-be, amelyet így csak a másik bennem legelésző, későn érkezett és úgy maradt látó láthatna, inkább az azt látó fölé emelkedek, aki most ezek fölé a sorok fölé hajol. Akit e sorok olvasója is láthat önmaga fölé emelkedve, amint képzelete ablakán át a ház fölé emelkedik, amelyben olvas. Rálátva a szomszédos épületekre, az utcákra, a járművekre és a tereken sétáló emberekre. Látva felülről a várost az abban zajló történésekkel, a külvárost szegélyező, azt határoló tájrajzolatokkal. Emelkedve újabb, még távolabbi horizontokat pillanthatna meg, egészen addig, amíg már az ország egészére láthat, amelyben él.

Megállhatna itt, és feltehetné a kérdést, mint az az intelligens európai utazó, aki idegen ország határára érkezik Hamvas Béla *Kísértetek* című esszéjében, hogy: „Kérem, mondja meg, mi is az, amit önök itt most hazudnak?”

Tovább emelkedésével, Hamvas fogalmával élve, a csendes és „Áldott történetre” ugyanúgy ráláthatna, mint a zakatoló, tülekedő és véresen pöffeszkedő „Átkozott történetre”. Európára, Ázsiára, minden kontinensre, múltunkra, háborúinkra, eddigi történelmünk egyidejűségére. És arra a nyomorúságra is, amely újra és újra hivatkozási alapjává válhatott a katasztrófákat előidéző mézárásoknak, az őket rendre kiszolgáló, személytelen apparátusadnak. Ugyanez a személytelen szimbiózis termeli/generálja és foszforeszkálja a „zöldikét”.

Ha itt ugyanazt a kérdést tenné fel, amit korábban is feltehetett volna, ugyanazt a választ kapná, azzal a különbséggel, hogy ugyanazt a kérdést most már az egészre vonatkoztatva tehetné fel és az egészre vonatkoztatva szűrhetné le a benne keletkező válasz értelmét is. Amit nem biztos, hogy megtehetett volna akkor, ha a kérdést korábban teszi fel. Ez persze így nem biztos. Annak ellenére, hogy a kérdésre a választ tulajdonképpen már a *Bújtatott zöldben* megkapta.

A válasz a csacsi vétlen viselkedéséből is olvasható.

A *Bújtatott zöld* látogatója mindig az, akiben a kérdés keletkezik, vagy nem keletkezik. Mert már ezzel tisztában lehet/van és azzal is, hogy éppen abban a pillanatban szűnik meg „látogató” lenni, amint benne a válasz megfogant. Lámpásával az objektívizált zöldet megvilágítja.

Emelkedettségében a személytelenség zöld fényét lélegző érzékszervek és a hozzájuk tartozó elme elgondolhatja, hogy az itt örvénylő, zöldesen ragyogó, hideg csillagködökben rop-pant sziklatömbként álló, és iszonyú növényként ziháló emberalak, akinek szemeiből a sisetergő kráterek felzubognak, akinek pólusaiban az esőerdők, a jéghegyek menydörgéssel elegyedő sóhaja fel és kirobban, mennyire ő maga...

Aztán, ha akar, még tovább is emelkedhet, átkelve a „holdparcellákon”, az űrhulladékon, a csillagűrön, megpillantva az univerzum terében önmagát, amint ezt a szöveget olvassa.

„Űrtechnológiával előállított szempilla spirál” –, vagy mi a rossebb.

A rádió friss hírei be is hoztak erre egy szép és kedves konklúziót. Nem a leégett házban holtan talált hajléktalanokat gyászoló és elszenesedett magányos gerendák valamelyike kapcsán.

A hírek helyén a szpíker tulajdonképpen azt is mondhatta volna, hogy az „objektivizált zöld” nem tudhatja, hogy nem azonos a csacsival, aki mellesleg tud szellenteni, de nem azért nem tudhatja, mert nem tud szellenteni, és ha tudhatná is, azzal sem kezdhette semmit, mint ahogy azzal sem kezdhette semmit, ha tudna szellenteni, hiszen akkor sem lenne azonos a csacsival. Nem is kell azonosnak lennie a csacsival annak, aki tud szellenteni, sem az objektivizált zölddel, ami nem tud szellenteni. Aki erre rálát, az tudhatja, hogy ebből mi is következik. És itt most nem is arról lenne szó, hogy az „objektivizált zöldet” látó elvileg már nem lehetne semleges... foszforeszkáló zöld fényű hangon beszélt...

... az erre a célra idekölcsonzótt és megnyújtott nyelvű söprűvel söpröm ki magamból, mert elterveztem, hogy ennek a mondatnak legvégén, a harmadikként ideültetett ponttal végződik ez a mozdulat...

A *Bújtatott zöld* kicsiny templomában, nekem Te mindig megmaradsz. A „mágikus tisztás” pupillájában, a zárójelek által határolt nevető kicsiny pontban, ahol is, mint a szívben futnak össze az erek, Te most is figyelsz (.)

A külön nem jelölt idézeteket Bartholy Eszter: Erdély Miklós: Bújtatott zöld című írásából vettük át. In: Magyar Műhely, 21. évf., 67. sz., 1983. július 15. 64–66. A vastagon szedett kiemelések a később interneten is megjelent (www.artpol.hu/Erdely/mutargy/Bujtatottzold.html) már zölddel írt változatát követték. A fotót a jogtulajdonosok engedélyével ugyanonnan vettük át.

